GENTA

GENÇ TARTIŞMACILAR

MECLİSİ | 2026

Çalışma Rehberi

Adalet Komisyonu

Yargı Süreçlerinde Yapay Zekâ ve Dijital Destek Sistemlerinin Kullanımı, Hukuki Geçerliliği ve Etik Denetim Sınırlarının Belirlenmesi

İÇİNDEKİLER

Akademi Başkanından Mektup

Akademik Asistandan Mektup

2. Anahtar Kavramlar

A) Yargıda Dijitalleşmenin Tarihsel Seyri

B) Türkiye'deki Mevcut Durum ve Yasal Mevzuat

C) İdari ve Teknik Riskler

D) Etik ve Sosyolojik Arka Plan

E) Yargı Etiği ve Meslek İlkeleri Açısından Boyut

F) Veri Koruma ve Anayasal Kişisel Veriler Boyutu (KVKK m. 6 ve Anayasa m. 20)

4. Tartışma Alanları ve Çatışma Noktaları

4.1 Yapay Zekâ Çıktılarının Usul Hukukundaki Nitelendirilmesi: Belge, Takdiri Delil mi, Bilirkişi Raporu mu?

4.2 Ceza Yargılamasında Algoritmik Risk Analizi ve Suçsuzluk Karinesi (COMPAS Örneği)

4.3 Dijital Delil İncelemesinde Yapay Zekâ ve Lekesizlik Hakkı

4.4 Özel Sektör Tarafından Geliştirilen Yazılımlar ve "Ticari Sır" Bariyeri: Silahların Eşitliği İlkesinin İhlali

4.5 Yapay Zekâ Kararlarından Kaynaklanan Hatalarda İdari ve Hukuki Sorumluluk Rejimi

4.6 İdari Yargıda Otomatik İdari İşlem ve Yargısal Denetim Çıkmazı

4.7 Dijital Eşitsizlik ve Adalete Erişimde Sosyo-Ekonomik Engeller

4.8 Hukuki İçtihatların Statikleşmesi ve Yargısal Yaratıcılığın Kaybı

5. Yargı Sisteminde Yapay Zekâ Kullanımının Sunduğu İmkânlar ve Sağladığı Avantajlar

5.4 İçtihat Birliğinin Sağlanması ve Yargısal Öngörülebilirlik

5.5 Suç ve Kriminoloji Analizinde İleri Teknik İmkânlar

6. Uluslararası Modeller ve Karşılaştırmalı Hukuk

7. Politika Seçenekleri ve Çözüm Önerileri

E) Açık Kod ve Şeffaf Veri Seti Zorunluluğu

F) Algoritmik İtiraz ve Şeffaflık Hakkı (Kanun Maddesi Önerisi)

8. Komisyon Tartışma Soruları

KAYNAKÇA

Akademi Başkanından Mektup

Sayın katılımcılar, kıymetli ekibim;

Sizlerle, üzerinde yaklaşık iki aydır ekibimle birlikte büyük bir gayretle çalıştığımız bu meclis simülasyonunda bir araya gelmekten büyük bir onur duyuyorum. Ben Ahmet İshak OLGUN; Pendik İTO Şehit Ahmet Arslanhan Anadolu İmam Hatip Lisesi 10. sınıf öğrencisi olarak bu meclis simülasyonunda Akademi Başkanlığı görevini üstleniyorum.

Ekibimle birlikte temel gayemiz; akademik münazara, uluslararası ilişkiler, parlamenter kültür ve diplomatik simülasyon birikimlerimizin ışığında, genç bireyler olarak analitik düşünceyi ve demokrasi bilincini ön plana çıkarmaktır. Komisyonlarımızda ele aldığımız ulusal ve küresel meseleleri yalnızca yüzeysel tartışmalarla değil; çoğulcu katılım ilkelerine, özgür tartışma ortamına ve nitelikli fikri altyapıya dayandırarak derinlemesine kavramayı hedefliyoruz. Bilgi, sadece bireysel bir birikim değil; meclis zemininde demokratik ve hakkaniyetli reformlar inşa etmek ve toplumun istifadesine sunmak için paylaşıldıkça anlam kazanan kurumsal bir sorumluluktur. Bu yüzden her şeyi bildiğimiz yanılgısına kapılmadan, sorgulamaya, araştırmaya ve katılımcı-teorik çıktılar üretmeye kararlılıkla devam etmek zorundayız.

Ulusal ve uluslararası platformlarda elde ettiğimiz tecrübelerle de sabit olduğu üzere; halk iradesi, çoğulculuk, kamu yararı, insan onuru ve ifade hürriyeti gibi evrensel demokrasi ilkelerini çağımızın dinamikleriyle buluşturmaya, hayatın ve mevzuatın her alanında demokratik adalet idesini hâkim kılmaya talip olmalıyız. Geleceğin demokratik ve katılımcı devlet mimarisine akılcı, tutarlı ve nitelikli birer taş da biz koymalıyız.

Amacımız sizlere akademik donanımı yüksek, nitelikli, demokratik ve ufuk açıcı bir müzakere ortamı sunmaktır. Demokrasinin ve hakkaniyetin üstünlüğünü şiar edindiğimiz bu süreçte, ortaya koyacağınız nitelikli fikirlerinizle ve yapıcı tartışmalarınızla bu simülasyona katacağınız değere gönülden inanıyoruz.

Sevgi ve saygılarımla...

Genç Tartışmacılar Meclisi'26 Akademi Başkanı

Ahmet İshak OLGUN

Akademik Asistandan Mektup

Adalet Komisyonu Akademik Asistanı olarak sizleri, demokratik toplumların temel harcı olan ifade ve düşünceyi açıklama özgürlüğü ile kamusal değerlerin korunması arasındaki hassas dengeyi ele alacağımız birinci gündem maddemizde saygıyla selamlıyoruz.

Demokratik hukuk devletinin vazgeçilmez unsuru olan ifade özgürlüğü; yalnızca genel kabul gören fikirleri değil, aynı zamanda toplumu sarsan, rahatsız eden veya aykırı gelen düşünceleri de koruma altına almaktadır. Ancak toplumsal bir arada yaşama iradesi; kamu düzeni, milli güvenlik, genel ahlak ve başkalarının şeref ve haysiyetinin korunması amacıyla bu hürriyetin meşru sınırlamalara tabi tutulmasını zorunlu kılmaktadır. Günümüzde dijitalleşmeyle birlikte artan dezenformasyon, nefret söylemi ve muğlak ceza normlarının yarattığı otosansür riski, hak ve özgürlükler arasındaki sınırların yeniden ve büyük bir titizlikle çizilmesini elzem kılmaktadır.

Bu simülasyon oturumu boyunca siz saygıdeğer delegelerden beklenen; suç ve cezada kanunilik, ölçülülük ve hukuki güvenlik ilkelerinden ödün vermeden, evrensel insan hakları standartları çerçevesinde kamusal koruma normlarını dengeleyecek nitelikli ve uygulanabilir yasa teklifleri tasarlamanızdır.

Çalışmalarınızda üstün başarılar diler, adalet ve hakkaniyet temelinde verimli bir komisyon süreci geçirmenizi temenni ederiz.

Münira OKUMUŞ
Adalet Komisyonu Akaddemik Asistanı

Gündem Maddesine Giriş;Yargı Süreçlerinde Yapay Zekâ ve Dijital Destek Sistemlerinin Kullanımı, Hukuki Geçerliliği ve Etik Denetim Sınırlarının Belirlenmesi

Modern dünyada teknolojinin baş döndürücü hızı, kamu hizmetlerinin yürütülmesinden toplumsal ilişkilerin düzenlenmesine kadar her alanda radikal değişimleri beraberinde getirmektedir. Bu dönüşümün en kritik ve hassas tecelli ettiği alanlardan biri şüphesiz ki adalet mekanizmasıdır. Adli ve idari yargı organlarının üzerindeki devasa dosya yükü, yargılamaların yıllarca sürmesine ve neticesinde Anayasa ile Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) tarafından güvence altına alınan "makul sürede yargılanma hakkı" ile "hak arama hürriyeti" ilkelerinin aşınmasına sebep olmaktadır. Bu noktada yapay zekâ tabanlı karar destek sistemleri, otomatik hukuki analiz araçları ve dijital delil inceleme yazılımları, yargı hizmetlerinin verimliliğini, hızını ve standartlaşmasını artıracak devrimsel çözümler olarak sunulmaktadır.

Ancak hukukun temel gayesi sadece kararların süratle üretilmesi değil, "maddi gerçeğe" ve "adalet idesine" ulaşılmasıdır. Yapay zekâ algoritmalarının yargılama süreçlerine entegrasyonu; anayasal düzeyde korunan yargıç bağımsızlığı, vicdani kanaat, adil yargılanma hakkı, gerekçeli karar hakkı, kişisel verilerin korunması ve suçsuzluk karinesi ilkeleriyle doğrudan çatışma potansiyeli taşımaktadır. Algoritmaların eğitildiği tarihsel verilerdeki toplumsal ve yapısal önyargıların yazılımlar tarafından yeniden üretilmesi (*algoritmik önyargı*), sistemin karar varma süreçlerinin karmaşık matematiksel hesaplamalar arkasında gizlenmesi (*kara kutu sorunu*) ve yargıcın zamanla sistemin önerilerini sorgulamadan onaylayan bir otomata dönüşme riski (*psikolojik bağımlılık*), adalet sisteminin insani ve ahlaki temellerini tehdit etmektedir.

Bu Çalışma Rehberi; adli ve idari yargıda dijitalleşmenin ve yapay zekâ entegrasyonunun imkânlarını, anayasal ve evrensel hukuk ilkeleri karşısındaki sınırlarını ve kurulması gereken hukuki-etik denetim mekanizmalarını çok boyutlu bir yaklaşımla ele almaktadır. Rehber boyunca, "insan gözetimi"sistemlerinin geliştiren özel teşebbüsler karşısında kamusal şeffaflığın sağlanması, ceza yargılamasında risk analiz sistemlerinin ceza sorumluluğunun şahsiliği ilkesiyle bağdaştırılması ve ortaya çıkabilecek hak kayıplarında idari-hukuki sorumluluk rejiminin nasıl kurgulanacağı detaylıca tartışılmaktadır. Komisyon üyelerinden beklenen; teknolojik verimlilik vaatleri ile evrensel insan onuru güvenceleri arasında ideal hukuki dengeyi kuracak reformist bir reform altyapısı inşa etmeleridir.

2. Anahtar Kavramlar

2.1 Yapay Zekâ Karar Destek Sistemi: Yargıç veya idarecinin dosya inceleme ve karar verme aşamasında kullandığı, büyük veri birikimini işleyen yazılımlardır. Bu sistemler son kararı kendisi vermez; geçmiş kararları, yasaları ve kanıtları tarayarak yetkiliye yol gösterici öneriler sunar.

2.2 İnsan Gözetimi: Yapay zekânın ürettiği sonuçların ve önerilerin, nihai yetkiye sahip bir insan denetçi veya yargıç tarafından son karara bağlanmasıdır. Makinenin önerisini reddetme veya değiştirme yetkisi doğrudan insandadır.

2.3 Algoritmik Ön Yargı: Sistemin eğitildiği geçmiş verilerdeki toplumsal, ırksal veya ekonomik taraflılıkların yazılıma aynen yansımasıdır. Bu durum, sistemin belirli gruplar aleyhine eşitsiz ve adaletsiz sonuçlar üretmesine yol açar.

2.4 Kara Kutu Sorunu: Sistemin girdi verilerini işleyip bir sonuca varırken izlediği mantıksal adımların dışarıdan anlaşılamaması durumudur. Kodların karmaşıklığı nedeniyle kararın arka planındaki gerekçe net olarak görülemez.

2.5 Gerekçeli Karar Hakkı: Mahkemenin ulaştığı sonucu hangi hukuki ve fiili dayanaklara göre aldığını açıkça belirtme zorunluluğudur. Taraflar, verilen kararın dayanağını tam olarak bilme hakkına sahiptir.

2.6 Adil Yargılanma Hakkı: Yargılamanın bağımsız, tarafsız ve makul sürede, yasalara uygun biçimde yürütülmesini sağlayan temel evrensel ilkedir.

2.7 Silahların Eşitliği İlkesi: Dava sürecindeki tarafların, ellerindeki savunma ve kanıt sunma imkânları bakımından eşit şartlara sahip olmasıdır. Taraflardan biri diğerine göre avantajlı duruma getirilemez.

2.8 Lekesizlik Hakkı: Suçluluğu kesinleşmemiş kişilerin toplum gözünde suçlu sayılmaması ve suçsuzluk karinesinin korunmasıdır. Kişinin şeref ve saygınlığının haksız yargı süreçleriyle zedelenmemesini sağlar.

2.9 Veri Mahremiyeti ve Güvenliği: Yargı süreçlerinde işlenen kişisel bilgilerin yetkisiz kişilerin eline geçmesini engellemek ve verileri yasal sınırlar içinde koruma altına almaktır.

2.10 Açıklanabilirlik ve Şeffaflık: Sistemin karara varırken kullandığı yöntemlerin, verilerin ve mantığın mantıklı bir biçimde dışarıya aktarılabilmesi durumudur.

2.11 Otomasyon Yanlılığı : Yargıçların ve adli personelin, yapay zekâ sisteminin sunduğu analiz ve karar önerilerine aşırı güven duyması ve kendi eleştirel değerlendirme mekanizmalarını devre dışı bırakarak yazılım çıktısını sorgulamadan benimseme eğilimidir.

2.12 İnsan Gözetimi: Algoritmik süreçlerin her aşamasında nihai takdir, müdahale ve iptal yetkisinin yetkili bir insan yargıçta bulunması, yazılımın hiçbir koşulda otonom karar verici konumuna geçememesidir.

2.13 Algoritmik Açıklanabilirlik ve Şeffaflık: Yapay zekâ sisteminin belirli bir girdiyi işleyerek ulaştığı hukuki sonucun veya önerinin, konunun uzmanı olmayan taraflarca da anlaşılabilir gerekçelere dönüştürülebilmesi niteliğidir.

2.14 Derin Öğrenme ve Kara Kutu Yargılaması: Çok katmanlı yapay sinir ağlarının verileri işlerken kurduğu nedensellik bağlarının insan zihni tarafından matematiksel veya hukuki olarak izlenememesi durumudur.

2.15 Profilleme ve Suç Riski Skorlaması: Kişilerin geçmiş verileri, sosyo-ekonomik durumları ve demografik özelliklerinden yola çıkılarak gelecekte suç işleme ihtimallerinin yapay zekâ algoritmalarıyla derecelendirilmesidir.

2.16 Hallüsinasyon (Yanılma/Uydurma) Riski: Üretken yapay zekâ modellerinin (LLM), eğitim verilerindeki boşlukları doldurmak amacıyla gerçekte var olmayan içtihatlar, kanun maddeleri veya hukuki gerekçeler uydurması durumudur.

2.17 Dijital Bölünme : Adalet sistemindeki dijital araçlara erişim, altyapı ve teknoloji okuryazarlığı bakımından taraflar arasında ortaya çıkabilecek eşitsizlik durumudur.

2.18 Algoritmik Etik Denetim: Yapay zekâ yazılımlarının yargı hizmetine sunulmadan önce ve kullanımı boyunca temel haklara, tarafsızlığa ve ayrımcılık yasağına uygunluğunun periyodik olarak incelenmesidir.

2.19 İnsan Kontrolünden Kaçış: Yargıçların zamanla sistemin teknik diline uyum sağlayarak kendi özgün hukuki gerekçelerini üretmekten vazgeçmesi ve karar dilinin tamamen yapay zekâ standartlarına kayması durumudur.

2.20 Gözetim Kapasitesi: Adli süreçlerde kullanılan algoritmik analiz araçlarının, şüpheli veya sanıklar hakkında gerekenden fazla kişisel veri işlemesi ve bireyleri sürekli bir dijital gözetim

altında tutması riskidir.

3. Konunun Temel Boyutları (Hukuki, Tarihsel, İdari ve Sosyal Arka Plan)

A) Yargıda Dijitalleşmenin Tarihsel Seyri

Yargı sistemlerinde teknoloji kullanımı, öncelikle evrakların kağıt ortamından bilgisayar ortamına aktarılması ve dosya takibinin kolaylaştırılması amacıyla başlamıştır. Bu ilk evrede amaç, bürokratik işlemleri hızlandırmak ve dava dosyalarının fiziksel olarak saklanıp taşınmasından doğan yükü hafifletmek olmuştur. Zamanla ağ altyapılarının ve veri tabanlarının gelişmesiyle ikinci evreye geçilmiştir. Bu aşamada duruşmaların uzaktan yapılması, mahkeme tebligatlarının elektronik yolla gönderilmesi ve tarafların dosyalara internet üzerinden erişebilmesi imkânı doğmuştur. Günümüzde ulaşılan son evrede ise teknolojinin rolü pasif bir araç olmaktan çıkmıştır. Veri işleme kapasitesinin artmasıyla birlikte sistemler, hukuki metinleri ve geçmiş kararları analiz eden, durum değerlendirmesi yapan ve karar vericilere öneri sunan aktif bir konuma gelmiştir.

B) Türkiye'deki Mevcut Durum ve Yasal Mevzuat

Türkiye'de yargı süreçlerinin dijitalleşmesi Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi ile yürütülmektedir. Bu sistem sayesinde dava açma, belge gönderme, harç ödeme ve tebligat işlemleri elektronik ortamda yapılabilmektedir. Ayrıca Ses ve Görüntülü Bilişim Sistemi ile duruşmalar uzaktan gerçekleştirilebilmektedir. Yasal çerçeve açısından bakıldığında, mevzuatta adli işlemleri kolaylaştıran elektronik imza, elektronik tebligat ve uzaktan duruşma kuralları yer almaktadır. Ancak mevcut kanunlar, bir sistemin doğrudan dosya inceleyerek karar önerisi üretmesini veya ceza ve tazminat miktarını hesaplamasını açıkça düzenlememektedir. Anayasa'nın mahkemelerin bağımsızlığı ve yargıçların vicdani kanaatlerine göre karar vereceğini belirten hükümleri, yapay zekâ çıktılarının yargısal süreçlerdeki yerini ve bağlayıcılığını sınırlandıran temel hukuki dayanaktır.

C) İdari ve Teknik Riskler

Yapay zekâ destekli sistemlerin yargı idaresine entegre edilmesi çeşitli teknik ve yönetimsel riskleri beraberinde getirmektedir:

- **Sistem Güvenliği ve Siber Saldırılar:** Dava dosyalarının ve kişisel verilerin tutulduğu dijital altyapıların yetkisiz erişimlere veya dış müdahalelere açık hale gelme riski bulunmaktadır.
- **Hatalı Veri İşleme:** Yazılımın, eksik veya yanlış verilerle eğitilmesi durumunda yanlış

analizler yapması ve yargı mensuplarını hatalı yönlendirmesi mümkündür.
- **Sisteme Aşırı Bağımlılık:** Mahkeme çalışanlarının ve yargıçların zamanla sistem önerilerini sorgulamadan kabul etme eğilimi göstermesi, insani denetimin zayıflamasına yol açabilir.
- **Teknik Yetersizlik ve Entegrasyon Aksaklıkları:** Eski dava kayıtlarının dijitalleştirilmesi sırasında yaşanan veri kayıpları ve altyapı yetersizlikleri adalet hizmetlerinin aksamasına sebep olabilir.

D) Etik ve Sosyolojik Arka Plan

Adalet mekanizmasının temel amacı, toplumda güven duygusunu ve kamu barışını sağlamaktır. Karar süreçlerine akıllı yazılımların dahil edilmesi sosyolojik ve etik açılardan şu tartışmaları doğurmaktadır: Adalet duygusunun zayıflaması, sosyal önyargıların kalıcılaşması ve vicdan ile merhamet unsurunun kaybı en temel riskler arasındadır. Hukuk sadece kurallardan ibaret değildir; olayın özel şartlarını ve insani durumları değerlendirmek vicdani bir yaklaşım gerektirir.

E) Yargı Etiği ve Meslek İlkeleri Açısından Boyut

Yapay zekâ karar destek sistemlerinin kullanımı, adalet mensuplarının mesleki etik ilkeleri üzerinde doğrudan yansımalara sahiptir. Hâkimler ve Savcılar Kanunu ile uluslararası yargı etiği ilkeleri (Bangalor Yargı Etiği İlkeleri) uyarınca yargıcın bağımsızlığı, tarafsızlığı ve doğruluğu esastır.

Bir algoritmanın yönlendirmesiyle hareket eden yargıcın "tarafsızlığı", algoritmayı kodlayan özel şirketin veya veri setini hazırlayan idarenin tarafsızlığı ile doğrudan ilintili hale gelmektedir. Bu durum, yargı etiğinin en temel direği olan "tarafsız görünme" zorunluluğunu zedelemektedir.

F) Veri Koruma ve Anayasal Kişisel Veriler Boyutu (KVKK m. 6 ve Anayasa m. 20)

Yargı dosyaları, doğası gereği kişilerin din, ırk, sağlık, ceza mahkûmiyeti gibi özel nitelikli kişisel verilerini (hassas veri) bünyesinde barındırır. Yapay zekâ modellerinin eğitilmesi veya canlı dosyaları analiz etmesi esnasında bu verilerin işlenmesi;

- Anayasa’nın 20. maddesinde düzenlenen özel hayatın gizliliği ve kişisel verilerin korunmasını isteme hakkı,
- 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu (KVKK) hükümleri ile doğrudan temas halindedir. Verilerin anonimleştirilmeden büyük veri havuzlarına aktarılması veya bulut sunucularda işlenmesi ağır veri ihlallerine yol açabilir.

4. Tartışma Alanları ve Çatışma Noktaları

A) Verimlilik ile İnsan Onuru Çatışması: Yargı süreçlerinde akıllı yazılımların kullanılması mahkemelerin iş yükünü azaltma ve davaları hızlandırma açısından imkân sağlasa da, yargılamanın temel amacı yalnızca dosyaları hızlıca kapatmak değildir. İnsan onuru, kişilerin adli süreçlerde birer veri kümesi ya da istatistiki oran olarak görülmemesini gerektirir.
B) Ceza Yargılamasında Risk Analiz Sistemleri: Ceza hukukunda kişilerin suç işleme veya tekrar suç işleme risklerini oranlarla tahmin eden değerlendirme yazılımları suçsuzluk karinesi ve ceza sorumluluğunun şahsiliği ilkesiyle çatışmaktadır.
C) Fikri Mülkiyet ve Ticari Sır Bariyeri: Yargıda kullanılan karar destek sistemlerinin özel şirketler tarafından geliştirilmesi ve kodlarının ticari sır sayılması, savunma hakkının ve şeffaflık ilkesinin engellenmesine neden olmaktadır.

4.1 Yapay Zekâ Çıktılarının Usul Hukukundaki Nitelendirilmesi: Belge, Takdiri Delil mi, Bilirkişi Raporu mu?

Yargı süreçlerinde kullanılan yapay zekâ sistemlerinin ürettiği analiz ve raporların usul hukuku bakımından hangi hukuki statüye sahip olacağı doktrinde tartışmalıdır:

- **Takdiri Delil/Belge Niteliği:** Yapay zekâ raporunun bir takdiri delil veya belge sayılması durumunda, tarafların bu çıktıya karşı aksi delil sunma ve belgenin sıhhatini denetletme hakkı doğar.
- **Bilirkişi Raporu Benzetmesi:** Yapay zekânın karmaşık verileri işleme yeteneği onu bir nevi "dijital bilirkişi" konumuna getirmektedir. Ancak HMK m. 278 ve CMK m. 67 uyarınca bilirkişinin gerçek veya tüzel kişi olması şarttır. Bir yazılımın hukuki manada bilirkişi sayılması müessesesi usul ilkeleriyle çelişmektedir.
- **Bağımsız Karar Destek Aracı Statüsü:** Müstakil bir kanuni düzenleme ile yapay zekâ çıktılarının yalnızca yargıca yol gösteren, bağlayıcılığı olmayan "Yardımcı Karar İnceleme Raporu" statüsüne alınması gerekmektedir.

4.2 Ceza Yargılamasında Algoritmik Risk Analizi ve Suçsuzluk Karinesi (COMPAS Örneği)

ABD yargı sisteminde kullanılan COMPAS gibi yapay zekâ yazılımları, sanıkların tekrar suç işleme riskini geçmiş veriler üzerinden skorlamaktadır. Bu durum şu ağır hukuki ihlalleri doğurmaktadır:

- **Suçsuzluk Karinesi ve İnsan Onuru:** Bireyin gelecekte işleyebileceği muhtemel suçlar üzerinden cezalandırılması veya tutuklama tedbirine tabi tutulması suçsuzluk karinesine aykırıdır.
- **Ceza Sorumluluğunun Şahsiliği:** Sistem, şahsın yaşadığı mahalle, ırkı veya ekonomik düzeyi gibi grup istatistiklerini sanığın aleyhine kullanarak ceza sorumluluğunun şahsiliği ilkesini ihlal etmektedir.

4.3 Dijital Delil İncelemesinde Yapay Zekâ ve Lekesizlik Hakkı

Kriminal incelemelerde, ses/görüntü analizlerinde ve siber suç araştırmalarında kullanılan yapay zekâ araçları (Deepfake tespiti, yüz tanıma sistemleri);

- Kişinin toplum içindeki saygınlığını ve şerefini koruyan **lekesizlik hakkını** doğrudan etkilemektedir.
- Hatalı pozitif sonuç üreten bir algoritmik delil analizi, masum kişilerin soruşturma geçirmesine ve kişilik haklarının ağır şekilde zedelenmesine yol açabilmektedir.

4.4 Özel Sektör Tarafından Geliştirilen Yazılımlar ve "Ticari Sır" Bariyeri: Silahların Eşitliği İlkesinin İhlali

Yargıda kullanılan karar destek yazılımlarının özel teknoloji şirketlerinden satın alınması durumunda;

- Şirketler algoritmanın kaynak kodlarını ve çalışma mantığını "ticari sır" gerekçesiyle saklamaktadır.
- Sanık veya davacı taraf, kendisi aleyhine karar verilmesine sebep olan algoritmanın mantığını sorgulayamadığı ve test ettiremediği için **silahların eşitliği** ve **çelişmeli yargılama** ilkeleri ağır şekilde ihlal edilmektedir.

4.5 Yapay Zekâ Kararlarından Kaynaklanan Hatalarda İdari ve Hukuki Sorumluluk Rejimi

Yapay zekâ destekli bir kararın hatalı veya ayrımcı olması neticesinde doğan zararlardan kimin sorumlu olacağı netleştirilmelidir:

1. **Hâkimin Şahsi Sorumluluğu / Devletin Sorumluluğu:** Hâkim kararı kontrol etmekle yükümlü olduğu için doğrudan devlete rücu imkânı doğacak mıdır?
2. **Yazılım Geliştiricinin Hukuki Sorumluluğu:** Üretken yapay zekadaki beklenmeyen sapmalardan dolayı yazılım şirketlerinin ayıplı hizmet sorumluluğu çerçevesinde tazminat yükümlülüğü bulunmalı mıdır?
3. **Kusursuz Sorumluluk İlkesi:** Yargıda kullanılan tehlikeli nitelikteki yapay zekâ uygulamaları için kamu otoritesine "hizmet kusuru" veya "tehlike sorumluluğu" ilkesince kusursuz sorumluluk yüklenmelidir.

4.6 İdari Yargıda Otomatik İdari İşlem ve Yargısal Denetim Çıkmazı

İdari yargı alanında, idarenin eylem ve işlemlerinin yapay zekâ sistemlerince otomatize edilmesi durumu özel bir çatışma alanı doğurmaktadır. İdari işlemin yetki, şekil, sebep, konu ve maksat unsurlarının bir yazılım tarafından kurgulanması halinde;

- İdari işlemin sebep unsurunun kara kutu sorunu nedeniyle açıklanamaması,
- İdari yargıcın idari eylemin hukuka uygunluğunu denetlerken algoritmanın iç mantığına erişememesi, idarenin yargısal denetimini işlevsiz kılabilir.

4.7 Dijital Eşitsizlik ve Adalete Erişimde Sosyo-Ekonomik Engeller

Adli süreçlerde yapay zekâ analiz araçlarının avukatlar ve taraflar tarafından kullanımı, ciddi maliyetler getirebilir. Yüksek teknolojik imkânlara sahip ve güçlü yapay zekâ analiz sistemleri satın alabilen tarafın, bu imkânlardan yoksun olan tarafa karşı belirgin bir avantaj elde etmesi, **silahların eşitliği ilkesi** ile bağdaşmamaktadır.

4.8 Hukuki İçtihatların Statikleşmesi ve Yargısal Yaratıcılığın Kaybı

Hukuk, değişen toplumsal koşullara göre evrilen canlı bir organizmadır. Yapay zekâ sistemleri geçmiş kararlara ve tarihsel veriye dayalı eğitildiği için:

- İçtihatların değişmesini ve toplumun değişen adalet anlayışına göre yenilenmesini zorlaştırabilir.
- Yargıcın yeni ve özgün hukuki yorumlar getirme imkânını kısıtlayarak hukuku geçmişe hapseden statik bir yapıya büründürebilir.

5. Yargı Sisteminde Yapay Zekâ Kullanımının Sunduğu İmkânlar ve Sağladığı Avantajlar

5.1 Yargısal Süreçlerin Hızlandırılması ve Makul Sürede Yargılanma Hakkı: Karar destek sistemlerinin dava dosyalarını sınıflandırması, delil özetlerini çıkarması ve mevzuat taramasını otomatikleştirmesi, yargılama sürelerini belirgin şekilde kısaltır.
5.2 Hukuki Bilgiye ve Adalete Erişimde Fırsat Eşitliği: Akıllı karar destek araçları ve analiz yazılımları, karmaşık adli süreçleri ve metinleri daha anlaşılır hale getirerek tarafların hak arama hürriyetini destekler.
5.3 İnsan Kaynaklı Hataların ve Öznel Durumların Azaltılması: Karar destek araçları; zamandan, yorgunluktan veya duygusal etkenlerden etkilemeksizin sunulan veriler üzerinden tarafsız analizler üretir.

5.4 İçtihat Birliğinin Sağlanması ve Yargısal Öngörülebilirlik

Farklı mahkemelerin benzer olaylara tamamen zıt kararlar vermesi, hukuk güvenliğini zedelemektedir. Yapay zekâ destekli analiz araçları, ülke genelindeki tüm emsal kararları saniyeler içinde tarayarak yargıca sunabilir. Bu durum, içtihat farklılıklarını asgariye indirerek yurttaşlar açısından hukuki öngörülebilirliği artırır.

5.5 Suç ve Kriminoloji Analizinde İleri Teknik İmkânlar

Karmaşık mali suçlar, organize suç örgütü faaliyetleri ve siber dolandırıcılık vakalarında milyonlarca satırlık banka hareketleri ve dijital izler yapay zekâ algoritmalarıyla analiz edilebilir. Bu durum, soruşturma aşamasında maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasını kolaylaştırır.

6. Uluslararası Modeller ve Karşılaştırmalı Hukuk

- **Avrupa Birliği Yapay Zekâ Kanunu Düzenlemesi:** Avrupa Birliği, yargı ve adalet mekanizmalarında kullanılan karara destek yazılımlarını yüksek riskli sistemler sınıfına dahil etmiştir. Bu sistemler için tarafsız veri setleri, insan gözetimi, teknik izlenebilirlik ve risk değerlendirme zorunlulukları getirilmiştir.

- **Avrupa Konseyi Etik İlke Kararları:** Temel haklara saygı, ayrımcılık yapmama, kalite ve güvenlik, kullanıcının kontrolü ile açıklanabilirlik ve şeffaflık ilkeleri benimsenmiştir.
- **Estonya Robot Yargıç Modeli:** Estonya, küçük alacak davalarını analiz eden ve karar taslağı üreten yazılımlar kullanmakta; nihai kararı insan yargıcın onayına sunmaktadır.

- **ABD COMPAS ve Loomis v. Wisconsin Kararı:** ABD Wisconsin Yüksek Mahkemesi, ceza miktarının belirlenmesinde kullanılan COMPAS isimli risk analiz yazılımının kodlarının sanıktan gizlenmesini incelemiş; yazılım çıktısının tek başına belirleyici olmaması ve nihai takdirin hakimde kalması şartıyla kullanımı hukuka uygun bulmuştur. Ancak karar doktrinde adil yargılanma ihlali olarak yoğun şekilde eleştirilmektedir.
- **Fransa Yargı Reformu ve Algoritmik Değerlendirme Yasağı:** Fransa, yargıçların karar verme davranışlarını analiz eden ve belirli bir yargıcın nasıl karar vereceğini tahmin etmeyi amaçlayan yapay zekâ yazılımlarının kullanımını ve satılmasını hapis cezası yaptırımına bağlamıştır.
- **İngiltere Hâkimlik ve Yargı Konseyi Rehberi:** İngiltere yargı idaresi, hâkimlerin yapay zekâyı metin özetleme ve dil düzeltme amacıyla kullanabileceğini; ancak hukuki araştırma ve karar yazımında yapay zekâya güvenilmemesi gerektiğini açıkça ilan etmiştir.

7. Politika Seçenekleri ve Çözüm Önerileri

A) Dereceli Kullanım Modeli: Düşük riskli işlerde örneğin: tebligat, dosya sınıflandırma kullanım genişletilirken; orta riskli işlerde yardımcı araç, yüksek riskli işlerde (kişi özgürlüğünü ilgilendiren ceza ve velayet süreçleri) ise bağlayıcı öneri üretmesi tamamen sınırlandırılmalıdır.

B) Milli ve Yerli Yargısal Yapay Zekâ Merkezinin Kurulması: Devlet bünyesinde kurulacak bağımsız merkez, yazılımların yerli imkânlarla ve kamu gözetiminde geliştirilmesini sağlayacak, ticari sır engelini ortadan kaldıracaktır.

C) Hakim Takdir Yetkisinin Korunması Kanun Maddesi: Karar destek sistemlerinin önerileri hiçbir şekilde bağlayıcı sayılamayacak; yargıç farklı karar verdiğinde ayrıca gerekçelendirilmeye zorlanmayacak ve nihai kararın yargıcın vicdani kanaatine dayandığı vurgulanacaktır.

D) Bağımsız Algoritmik Etik Denetim Kurulu: Yargıçlar, hukukçular ve mühendislerden oluşan kurul, algoritmik ön yargı ve güvenlik testleri yapma yetkisine sahip olacaktır.

E) Açık Kod ve Şeffaf Veri Seti Zorunluluğu

Yargı sistemine entegre edilecek tüm yapay zekâ yazılımlarının kaynak kodlarının kamu denetimine açık olması, ticari sır engelinin kaldırılması ve sistemin eğitildiği veri setlerinin anonimleştirilerek kamuoyuyla paylaşılması yasal zorunluluk haline getirilmelidir.

F) Algoritmik İtiraz ve Şeffaflık Hakkı (Kanun Maddesi Önerisi)

HMK, CMK ve İYUK'a eklenecek bir madde ile: *"Davanın tarafları, yargılama sürecinde*

kendileri aleyhine kullanılan her türlü algoritmik çıktının veri kaynağını, çalışma mantığını öğrenme ve bu çıktıya bilirkişi marifetiyle itiraz etme hakkına sahiptir." kuralı getirilmelidir.

8. Komisyon Tartışma Soruları

1. Yargının aşırı dosya yükünü hafifletip davaları makul sürede bitirebilmek adına karara yardımcı yazılımların alanı genişletilmeli midir, yoksa insani değerlendirmenin zedelenmemesi için bu kullanım sadece rutin idari işlerle mi sınırlandırılmalıdır?
2. Tutuklama, ceza indirimi veya şartlı tahliye gibi kişi özgürlüğünü ilgilendiren kararlarda risk analizi yazılımlarının yargıca fikir vermesi suç oranlarını düşürmek için kabul edilmeli midir, yoksa bu durum suçsuzluk karinesine aykırı sayılarak tamamen yasaklanmalı mıdır?
3. Yazılımların geliştirilmesinde özel sektörün sunduğu yüksek teknoloji ve hız imkânlarından yararlanılmalı mıdır, yoksa ticari sır gerekçesiyle kodların gizlenmesi adil yargılanma ve şeffaflık ilkelerine engel oluşturduğu için bu alan tamamen kamu eliyle mi yürütülmelidir?
4. Yargıçların sistem önerisine uyması kararların öngörülebilirliğini ve niteliğini artırır mı, yoksa zamanla insani takdir yetkisinin kaybolmasına ve yazılıma aşırı bağımlılığa mı yol açar?
5. Kurulacak etik denetim kurulu yazılımları hizmete girmeden önce sadece bir kez onaylayan süzgeç bir kurum mu olmalıdır, yoksa devam eden davalara müdahale edip yazılım kullanımını durdurabilecek geniş yetkilere sahip bağımsız bir otorite mi olmalıdır?
6. Yargıda karar birliğinin, hukuki öngörülebilirliğin ve standartların sağlanması adına yapay zekâ önerilerinin mahkemeler için güçlü bir emsal referans oluşturması mı gereklidir; yoksa bu durum zamanla yargıcın bağımsız takdir yetkisini ve vicdani kanaatini işlevsiz hale mi getirir?
7. Yargılamadaki usul hatalarını ve insani dikkat kayıplarını en aza indirerek adalet hizmetinin kalitesini yükseltmek mi önceliklidir; yoksa insani empati, vicdan ve olayın özel şartlarını kavrama yetisinden yoksun bir yazılımın karar sürecine girmesinin adalet duygusunu sakatlayacağı tezi mi esastır?
8. Ceza yargılamasında tekrarlayan suçluluğu engellemek ve kamu güvenliğini korumak adına veri tabanlı risk değerlendirmelerinden yararlanılması bir kamu zorunluluğu mudur; yoksa bireyi toplumsal istatistiklere indirgeyen bu yaklaşım ceza sorumluluğunun şahsiliği ilkesine aykırı mıdır?
9. Karar destek sisteminin hatalı, ön yargılı veya eksik yönlendirmesi sonucu ortaya çıkan yanlış kararlar ve hak kayıplarında hukuki ve idari sorumluluk doğrudan yargıca mı aittir; yoksa sistemi geliştiren teknoloji sağlayıcısına veya bu sistemi onaylayan kamu otoritesine de sorumluluk yüklenmeli midir?

10. apay zekâ sistemlerinin eğitilmesinde geçmiş mahkeme kararlarının kullanılması, geçmişteki toplumsal ayrımcılıkların ve yargısal hataların geleceğe aktarılmasına (algoritmik önyargı) yol açar mı?
11. Adil yargılanma hakkı kapsamında taraflara, davalarında yapay zekâ kullanılıp kullanılmadığını bilme ve buna itiraz etme hakkı (algoritmik şeffaflık hakkı) tanınmalı mıdır?
12. Yapay zekânın hâkimin karar taslağını yazması gerekçeli karar hakkının ve yargıç bağımsızlığının özüne dokunur mu?
13. Yapay zekâ tarafından yapılan dijital delil analizlerinin (yüz tanıma, ses analizi vb.) delil değeri ne olmalıdır? Bu analizler kesin delil mi yoksa takdiri delil mi sayılmalıdır?
14. Anayasa'nın 138. maddesindeki "vicdani kanaat" kavramı yapay zekâ çağında yeniden tanımlanmalı mıdır?
15. Dijitalleşmenin getirdiği hız ve verimlilik vaadi, adalet sisteminde insan onurundan daha öncelikli bir değer olarak ele alınabilir mi?
16. Yapay zekâ sistemlerinin yargı idaresine entegrasyonu aşamalı bir "Dereceli Kullanım Modeli" ile mi yürütülmelidir?
17. İdari yargı alanında idarenin otomatik yapay zekâ işlemleri yürütmesi halinde idari yargıcın denetim yetkisi nasıl sınırlandırılmalı veya genişletilmelidir?
18. Karar destek yazılımlarının hâkimler üzerindeki psikolojik baskısını (otomasyon yanlılığı) önlemek adına ne tür idari ve psikolojik tedbirler alınmalıdır?
19. Yapay zekâ kullanımı nedeniyle ortaya çıkabilecek hallüsinasyon (uydurma içtihat) ve usul hatalarının tespiti halinde kanun yararına bozma veya yargılamanın iadesi sebebi sayılmalı mıdır?
20. Yargıda yapay zekâ kullanımı için özel bir "Yargısal Yapay Zekâ Etik Kanunu" ihdas edilmesi şart mıdır?

KAYNAKÇA

I. Ulusal Mevzuat ve Hukuki Metinler

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası: Özellikle mahkemelerin bağımsızlığı, hâkimlerin vicdani kanaatleri (Madde 138), gerekçeli karar hakkı (Madde 141) ve kişisel verilerin korunması/özel hayatın gizliliği (Madde 20) hükümleri.
Genta Meclis Adalet Komisyonu Çalışma Rehberi - Gündem II (1).pdf

6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu (KVKK): Yargı süreçlerinde işlenen özel nitelikli kişisel verilerin korunması ve veri güvenliği ilkeleri.
Genta Meclis Adalet Komisyonu Çalışma Rehberi - Gündem II (1).pdf

5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK) ve 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu (HMK): Usul hukuku çerçevesinde delil serbestisi, bilirkişilik müessesesi ve yargısal yetkilerin devredilemezliği kuralları.

II. Uluslararası ve Supranational Düzenlemeler

Avrupa Birliği Yapay Zekâ Kanunu (EU AI Act): Yargı ve adalet mekanizmalarında kullanılan yapay zekâ sistemlerinin "yüksek riskli" sınıfına dahil edilmesi ve insan gözetimi yükümlülükleri.
Genta Meclis Adalet Komisyonu Çalışma Rehberi - Gündem II (1).pdf

Avrupa Konseyi (CEPEJ) Etik İlkeleri: Yargı sistemlerinde yapay zekâ kullanımına ilişkin temel haklara saygı, ayrımcılık yasağı, açıklanabilirlik ve şeffaflık prensipleri.
Genta Meclis Adalet Komisyonu Çalışma Rehberi - Gündem II (1).pdf

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS): Adil yargılanma hakkı (Madde 6) ve makul sürede yargılanma ilkeleri.
Genta Meclis Adalet Komisyonu Çalışma Rehberi - Gündem II (1).pdf+ 1

III. Karşılaştırmalı Hukuk ve Uygulama Modelleri

Estonya Model Yargıç Uygulaması: Küçük alacak uyuşmazlıklarında kullanılan karar taslağı üreten yapay zekâ sistemleri ve insan yargıç denetimi mekanizması.

Genta Meclis Adalet Komisyonu Çalışma Rehberi - Gündem II (1).pdf

ABD Yargı Pratiği ve COMPAS Tartışmaları: Ceza yargılamasında risk analizi yazılımlarının kullanımı ile suçsuzluk karinesi ve ceza sorumluluğunun şahsiliği ilkeleri arasındaki çatışmalar.

Loomis v. Wisconsin Davası: Özel sektör tarafından geliştirilen algoritmik sistemlerin "ticari sır" gerekçesiyle kaynak kodlarının gizlenmesi ve silahların eşitliği ilkesi bağlamındaki hukuki tartışmalar.